

Massastranding van gedoornde hartschelp op strand Hoek van Holland

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

Op dinsdag 17 januari 2017 om 18:00 uur, een paar dagen na een harde noordwesterstorm, plaatst fossielenzoeker Donny Chrispijn foto's op zijn Facebookpagina die hij maakte tijdens het zoeken op zijn thuisstrand, Hoek van Holland. Geregeld vindt hij er fraaie IJstijd fossielen, maar dit keer viel het wat tegen. De storm had wel spectaculair veel zeeleven aan land gebracht: slangsterren, platvissen, krabben en... een gedoornde hartschelp. Losse kleppen van deze exotisch ogende grote kokkel worden zo nu en dan gevonden, maar dit, een doublet met het dier er nog in, is wel heel bijzonder. De vinder blijkt de schelp echter niet verzameld te hebben maar meldt wel dat er nog honderden liggen.

Gedoornde hartschelp

De gedoornde hartschelp (*Acanthocardia echinata*) leeft in de zeeën rondom IJsland en Noorwegen tot aan de Canarische Eilanden, Marokko en in de Middellandse Zee. De soort is vrij breed verspreid op de Oestergronden in het noordelijke deel van de Nederlandse Noordzee, maar steeds in lage en bovendien afnemende populatiedichtheden. Op de stranden worden geregeld losse kleppen en af en toe een doublet (beide kleppen nog aan elkaar, maar geen dier meer aanwezig) gevonden. Levende of verse dieren (doublet met vlees) zijn erg zeldzaam en worden vooral op de Waddeneilanden gevonden. De laatste jaren worden vaker doubletten op het strand van Zuid-Holland gevonden en heeft de soort zich gevestigd in de Zeeuwse wateren. Eén keer eerder vond er een massastranding plaats, dat was in 1942, ook nabij Hoek van Holland (De Bruyne *et al.* 2013). De massastranding van 17 januari is dus een hele bijzondere gebeurtenis.

▲ NMR 9930-089226/27 is een pot vol gedoornde hartschelpen op alcohol. (Kees Moeliker)

▼ Vondsten uit begin 2017 van levende of versdode exemplaren van de gedoornde hartschelp.

vindplaats	datum	aantal	bijzonderheden
Neeltje Jans	19-1-2017	1	Juveniel van ca. 15 mm; collectie Freek Titselaar
Hoek van Holland	17/18-1-2017	Massastranding	Monster in collectie (NMR 9930-089226/27); binnen enkele dagen grotendeels weer verdwenen
Zandmotor bij Ter Heijde	19-1-2017	6	Verzameld door Heleen Zwennes
Zandmotor bij Ter Heijde	1-2-2017	1	Lengte 43 mm; in collectie (NMR 9930-089228)
Scheveningen	17-1-2017	3	Collectie Han Raven
Noordwijk (Langevelderslag)	18-1-2017	1	Lengte 48,5 mm; in collectie (NMR 9930-089229)
Terschelling, paal 6 en 15	19-1-2017	2	Juvenielen van 16 en 19 mm; collectie Gerrit Doeksen
Terschelling, tussen paal 18 en 19	22-1-2017	2	Juvenielen; collectie Joeri Lamers
Schiermonnikoog, paal 12	6-1-2017	1	Lengte 53 mm; collectie Thijs de Boer
Schiermonnikoog, tussen paal 8 en 18	9-1-2017	1	Lengte 51 mm; collectie Thijs de Boer
Schiermonnikoog, tussen paal 10 en 16	25-1-2017	2	Lengte 15 en 56 mm; collectie Thijs de Boer
Schiermonnikoog, tussen paal 16 en 19	27-1-2017	5	Lengtes 46, 49, 49, 51 en 54 mm; collectie Thijs de Boer

Met zijn allen aangespoeld

Ook Benno Herschberg, verzamelaar van (fossiele) schelpen uit Den Haag, meldt zich. Hij heeft tientallen gedoornde hartschelpen verzameld, allemaal levend (of stervend), en is bereid om er een aantal aan het museum te doneren. Aangemoedigd door deze berichten ga ik zelf ook zoeken. Samen met broer Timo Langeveld schuim ik het strand bij Noordwijk af. We vinden honderden krabben en diverse soorten weekdieren, en één gedoornde hartschelp, ook een doublet met een beschadigd dier erin (NMR 9930-089229). Later krijgen we van Benno een groot monster van het strand van Hoek van Holland (33 exemplaren; NMR 9930-089226/27). Het zijn prachtige exemplaren en op twee na steeds met een compleet dier. Ondertussen verschijnen er ook meldingen van het strand van de Zandmotor en van het strand van Scheveningen op Facebook, maar daar blijkt het om kleinere hoeveelheden te gaan. Heleen Zwennes heeft de gedoornde hartschelpen verzameld op de Zandmotor en belooft ze ook aan Het Natuurhistorisch: ze gaan voorlopig op bio-ethanol. Ellen van der Niet inventariseert ondertussen andere strandvondsten via haar uitge-

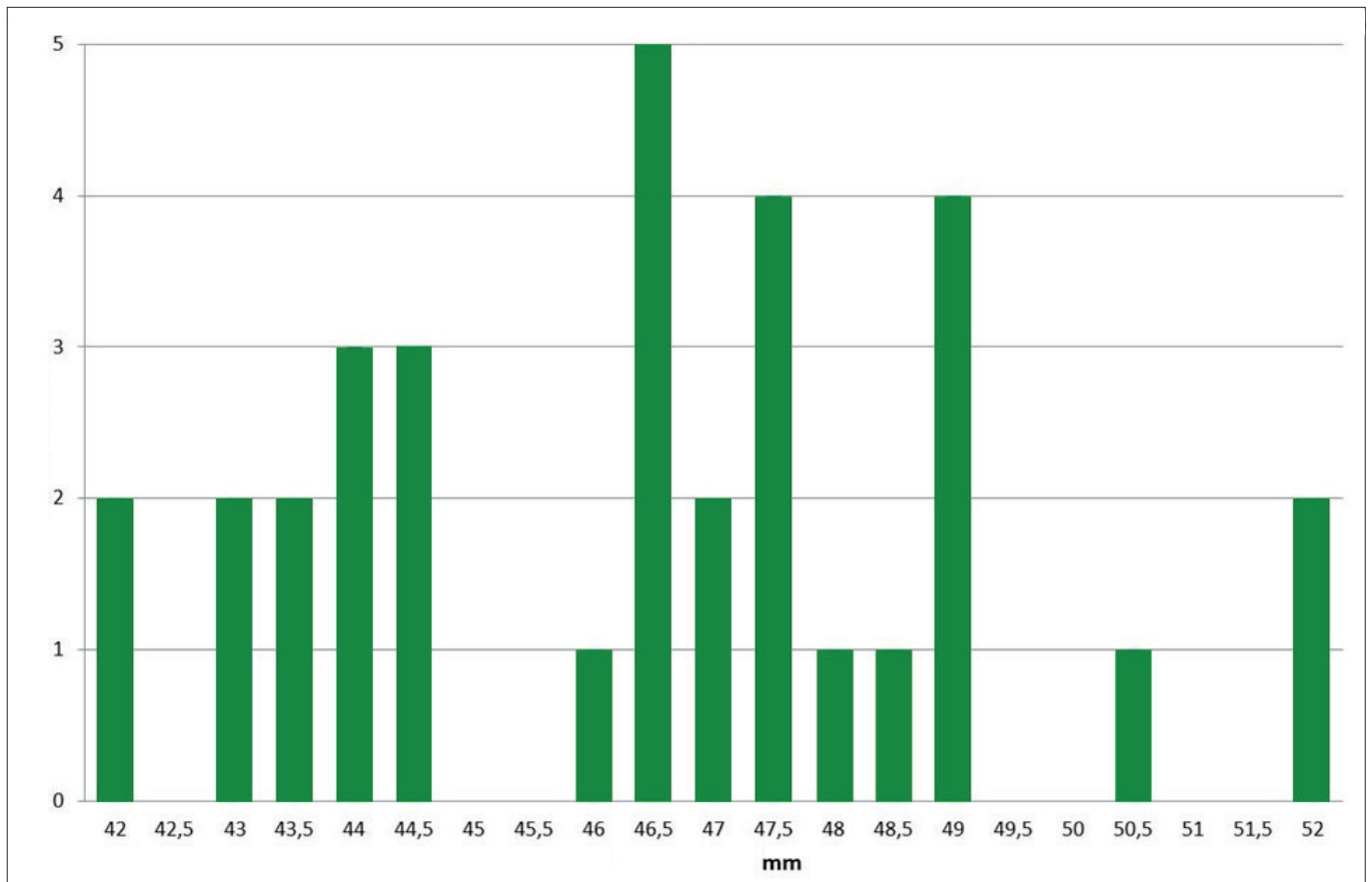
breide netwerk van strandverzamelaars en -onderzoekers. Op deze wijze wordt een bijzondere 'invasie' gedocumenteerd voor de toekomst, met belangrijk bewijs daarvan in de collectie van Het Natuurhistorisch.

Opgepot en opgemeten

Op het eerste gezicht ogen de schelpen van Hoek van Holland allen van ongeveer gelijke, relatief geringe grootte. Om dat te controleren wordt de schelplengte gemeten met een schuifmaat met 0,5 mm nauwkeurigheid. De gemiddelde schelplengte bleek 46,5 mm te zijn. Het exemplaar van Langevelderslag (Noordwijk) heeft een lengte van 48,5 mm en past er dus goed bij. Dat geldt ook voor een exemplaar van 43 mm afkomstig van de Zandmotor (NMR 9930-089228). Deze gegevens worden vervolgens vergeleken met schelpen uit de collectie. Een exemplaar compleet met dier op alcohol uit maart 1922 met de vindplaats 'Scheveningen' (NMR 9930-082830) meet 39 mm en is dus kleiner. Andere doubletten van het Nederlandse strand (NMR 9930-014625 en 80610) meten respectievelijk 48 en 40,5 mm. Een exemplaar compleet met dier uit het

Noordkrompgebied in het noordelijke deel van de Nederlandse Noordzee (NMR 9930-088174) meet 56,5 mm. De schelplengte van andere exemplaren uit de Nederlandse Noordzee (schoongemaakte doubletten: NMR 9930-032593 en 42377) is 54,5, 63 en 53 mm.

Opvallend is dat het aangespoelde materiaal op Hoek van Holland kleiner is dan de exemplaren die ver uit de kust zijn opgevist en ook een fractie kleiner dan de exemplaren van de Waddeneilanden (zie tabel). Mogelijk kan de soort in een wat rustiger en iets dieper milieu ouder en dus groter worden dan in het turbulente, relatief kustnabije milieu waar de Hoekse exemplaren geleefd moeten hebben. Vermeldenswaardig is nog dat in het suppletiezand op het strand van Hoek van Holland en de Zandmotor oude (doffe, matte en wat verkleurde) losse kleppen relatief frequent voorkomen (zoals NMR 9930-089230; schelplengte 56,5 mm). Deze zijn echter meestal iets groter dan het verse materiaal van de massastranding en lijken wat dat betreft meer op de exemplaren van verder uit de kust.

▲ Schelpenlengte van de 33 gedoornde hartschelpen van het strand van Hoek van Holland (NMR 9930-089226/27).

Andere vondsten

De massastrandings inspireerde tot een kleine inventarisatie van andere vondsten van de gedoornde hartschelp. Buiten Hoek van Holland werden ze nergens massaal gevonden, maar het lijstje van losse vondsten kort of wat langer na de storm is aanzienlijk (zie tabel). Opvallend is overigens dat er op Ameland en Texel geen enkel exemplaar gevonden werd, terwijl er wel intensief gezocht werd. De vroege vondsten (6 en 9 januari) op Terschelling zijn mogelijk toe te wijzen aan de storm van eind december 2016.

Eenmalig of trend?

Is dit een eenmalige invasie of een voorbode van een trend? Er is de afgelopen decennia nogal wat veranderd in de weekdierfauna van de Noordzee; denk aan de Amerikaanse zwaardschede (nieuw in 1982 en nu het meest algemeen aangespoelde schelpdier) of de otterschelp (voor 2003 vrijwel afwezig, sinds 2003 steeds algemener, nu na storm massaal) (De Bruyne *et al.* 2013, Raven 2017). Of de gedoornde hartschelp ook een gewone verschijning gaat worden, of dat we hier te maken hebben met een uitzonderlijke situatie, valt nu nog niet te voorspellen. Mogelijk wijzen het krimpen van populaties verder uit de kust, de vestiging in het Zeeuwse en de toename van het aantal doubletten op

▲ Een vers aangespoelde gedoornde hartschelp. Let op de felgekleurde graafvoet. (Han Raven)

de Zuid-Hollandse kust (De Bruyne *et al.* 2013) op een verschuiving van de verspreiding in de Noordzee met een vestiging in het kustnabije milieu. Het definitieve antwoord zal echter vanzelf volgen en vormt de komende decennia weer een extra reden om na een winterstorm het strand af te speuren.

Dankwoord

Met dank aan Benno Herschberg voor de donatie van het grote monster gedoornde hartschelpen; ook aan Thijs de Boer, Gerhard Cadée, Donny Chrispijn, Gerrit Doeksen, Bart Korf, Ellen van der Niet, Han Raven, Lodewijk Reehorst, Rien de Ruijter, Freek Titselaar,

Hylkje Voulon en Heleen Zwennes voor vondstmeldingen, informatie of donaties van vondsten. ◀

Literatuur

- Bruyne, R.H. de, Leeuwen, S.J. van, Gmelig Meyling, A.W. & Daan, R. (red.) 2013 - Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied. Ecologische atlas van de mariene weekdieren (Mollusca) - Tirion Natuur/ Stichting ANEMOON
- Raven, J.G.M. 2017 - Mooie vondsten na de storm van 13 januari 2017 en reflecties op veranderingen in de kustfauna van Zuid-Holland - Spirula 411: 27-34